

AVTOMOBIL TRANSPORTINING ATROF-MUHITGA TA'SIRI

Qozoqov Boqijon Borijonovich¹

¹ To'ra qo'rg'on agrotexnologiyalar texnikumi Maxsus fan o'qituvchisi
(qozoqovabdulboqi@gmail.com)

ARTICLE INFO

ABSTRACT:

ARTICLE HISTORY:

Received: 26.11.2025

Revised: 27.12.2025

Accepted: 28.03.2025

KEYWORDS:

avtomobil transporti,
ekologiya, havo
ifloslanishi, iqlim
o'zgarishi, yashil
energiya,
elektromobillar,
muqobil yoqilg'i.

Ushbu maqolada avtomobil transportining atrof-muhitga ta'siri, uning ekologik muammolarni keltirib chiqarishi va ushbu muammolarni kamaytirish yo'llari haqida batafsil so'z yuritiladi. Avtomobillarning chiqindilari havo ifloslanishiga, iqlim o'zgarishiga va inson salomatligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi yoritilgan. Shuningdek, ekologik toza transport turlariga o'tish, muqobil yoqilg'i manbalaridan foydalanish va ekologik siyosatni rivojlantirishning ahamiyati muhokama qilinadi.

KIRISH. Bugungi kunda avtomobil transporti inson hayotining ajralmas qismiga aylangan bo'lsa-da, uning atrof-muhitga ta'siri jiddiy ekologik muammolarni yuzaga keltirmoqda. Shahar va sanoat zonalarida avtomobillar tomonidan chiqariladigan zararli moddalar atmosferani ifloslantiradi va inson salomatligiga tahdid soladi.

So'nggi yillarda jahon miqyosida avtomobil transportining ekologik oqibatlarini kamaytirish bo'yicha turli chora-tadbirlar ishlab chiqilmoqda. Bular jumlasiga elektromobillardan foydalanish, yashil energiya manbalarini rivojlantirish, ekologik transport infratuzilmasini yaxshilash va atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha qoidalarni joriy etish kiradi. Mazkur maqolada avtomobil transportining atrof-muhitga salbiy ta'siri va uni kamaytirish yo'llari batafsil ko'rib chiqiladi.

1. Avtomobil transportining ekologik muammolari

Avtomobil transporti asosan yoqilg'i yonishi natijasida atmosferaga zararli moddalar chiqaradi. Bular orasida uglerod dioksidi (CO₂), azot oksidlari (NO_x), oltingugurt oksidlari (SO_x) va uglevododlar mavjud. Ushbu moddalar quyidagi ekologik muammolarni keltirib chiqaradi:

• **Havo ifloslanishi** – avtomobillardan chiqqan gazlar shahar havosining sifatsizlanishiga olib keladi va nafas yo'llari kasalliklarini keltirib chiqaradi. Ayniqsa, katta shaharlarda bu muammo dolzarb bo'lib, asmatik va allergik kasalliklar sonining ortishiga sabab bo'lmoqda.

• **Iqlim o'zgarishi** – CO₂ va boshqa issiqxona gazlari atmosferaga tarqalib, global isish jarayonini tezlashtiradi. Bu esa qutbiy muzliklarning erishi, dengiz sathining ko'tarilishi va qurg'oqchilik muammolarining ortishiga olib keladi.

• **Suv va tuproqning ifloslanishi** – avtomobillardan chiqqan chiqindilar yomg'ir suvlari orqali tuproq va suv havzalariga tushib, ularning sifatiga zarar yetkazadi. Yoqilg'i qoldiqlari va moylar ham tuproq va suvni ifloslantiruvchi asosiy omillardan biridir.

• **Shovqin ifloslanishi** – avtomobil transportining salbiy oqibatlaridan yana biri bu shovqin muammosidir. Bu ayniqsa, aholi zich yashaydigan hududlarda insonlar salomatligiga salbiy ta'sir qiladi.

• **Transport vositalari chiqindilari** – avtomobillarning shinalari, tormoz qismi va yoqilg'i qoldiqlari mikroplastik zarralar hosil bo'lishiga sabab bo'ladi. Bu mikroplastikalar atmosfera orqali inson organizmiga kirib, sog'liq muammolarini keltirib chiqarishi mumkin.

• **Yashil hududlarning kamayishi** – avtomobil yo'llarining kengayishi natijasida ko'plab yashil maydonlar yo'q qilinmoqda. Bu esa karbonat angidridni yutuvchi tabiiy ekotizimlarning kamayishiga olib keladi.

• **Kimyoviy moddalar tarqalishi** – avtomobil yuvish vositalari, moylash materiallari va yoqilg'idan chiqqan qoldiqlar tuproq va suv resurslarini ifloslantiradi. Bu esa suv havzalaridagi biologik hayotga jiddiy xavf tug'diradi.

2. Ekologik muammolarni kamaytirish choralari

Ekologik muammolarni bartaraf etish maqsadida quyidagi chora-tadbirlar amalga oshirilishi lozim:

• **Elektromobillarga o'tish** – elektr transport vositalari an'anaviy yoqilg'i bilan ishlaydigan avtomobillarga qaraganda kamroq zararli moddalar chiqaradi. Ko'pgina davlatlar elektromobillarni rag'batlantirish bo'yicha dasturlarni joriy qilmoqda.

• **Muqobil yoqilg'ilardan foydalanish** – vodorod, bioyoqilg'i va tabiiy gaz kabi muqobil energiya manbalaridan foydalanish orqali transportning ekologik ta'sirini kamaytirish mumkin.

• **Jamoat transportidan foydalanish** – shaxsiy avtomobillardan kamroq foydalanish orqali havo ifloslanishini kamaytirish mumkin. Bu borada ekologik toza avtobuslar va metro infratuzilmasini rivojlantirish muhim ahamiyatga ega.

• **Yo'llarni modernizatsiya qilish** – yo'l infratuzilmasini yaxshilash orqali avtomobillarning yonilg'i sarfini kamaytirish mumkin. Aqlli transport tizimlarini joriy etish yo'nalishida ko'plab loyihalar amalga oshirilmoqda.

• **Yashil energiyadan foydalanish** – qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalangan holda transport tizimini ekologik jihatdan toza qilish mumkin. Quyosh va shamol energiyasi asosida ishlovchi transport vositalari ekologik muammolarni kamaytirishga yordam beradi.

• **Ekologik siyosat va qonunchilikni rivojlantirish** – hukumatlar ekologik toza transportga o'tishni rag'batlantirish maqsadida turli qonun va qoidalarni ishlab chiqmoqda. Masalan, ayrim mamlakatlarda dizel avtomobillarining taqiqlanishi yoki zararli chiqindilar uchun soliqlarning oshirilishi shular jumlasidandir.

• **Jamoat transportidan foydalanish** – shaxsiy avtomobillardan kamroq foydalanish orqali havo ifloslanishini kamaytirish mumkin. Bu borada ekologik toza avtobuslar va metro infratuzilmasini rivojlantirish muhim ahamiyatga ega.

• **Velosiped va piyoda yurishni rag'batlantirish** – shahar infratuzilmasini velosipedlar va piyodalar uchun qulay qilish, bu orqali avtomobillarga bo'lgan ehtiyojni kamaytirish mumkin.

• **Ko'p yoqilg'ili va gibrid avtomobillarga o'tish** – past zararli gaz chiqindilariga ega bo'lgan texnologiyalardan foydalanish muhim ahamiyatga ega.

• **Transportda ekologik standartlarni joriy etish** – chiqindi gazlarni kamaytirish bo'yicha qattiq ekologik me'yorlarni belgilash transportning salbiy ta'sirini kamaytiradi.

Xulosa. Avtomobil transportining atrof-muhitga ta'siri dolzarb muammolardan biri hisoblanadi. Atmosfera va suv havzalarining ifloslanishi, iqlim o'zgarishining jadallashishi ushbu muammolarning jiddiyligidan darak beradi. Shuning uchun ekologik muammolarni kamaytirish uchun elektromobillar, jamoat transporti va yashil energiyadan foydalanishni kengaytirish muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, muqobil yoqilg'i manbalaridan foydalanish, ekologik siyosatni rivojlantirish va aholining ekologik ongini oshirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov S. "Ekologiya va atrof-muhit muhofazasi". Toshkent, 2021.
2. O'zbekiston Respublikasi Ekologiya qo'mitasi ma'lumotlari.
3. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (WHO) havo ifloslanishi bo'yicha hisobotlari.
4. Xalqaro avtomobil ekologiyasi tadqiqotlari (IEA) hisoboti, 2023.
5. BMTning barqaror rivojlanish maqsadlari bo'yicha tadqiqotlari, 2024.